

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

НАТАЛІЯ БОРИСЕНКО

**СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
ПЕРЕКЛАДУ :**
**Навчально-методичний посібник для самостійної
роботи**

ЖИТОМИР – 2026

УДК 81'25
ББК 81.7

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка від 29 травня 2026 року (Протокол № 11)

Рецензенти:

Антонюк Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Могельницька Людмила – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету педагогічних технологій та освіти впродовж життя Державного університету «Житомирська політехніка».

Білюк Інна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови та прикладної лінгвістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Борисенко Наталія Дмитрівна. Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу : Навчально-методичний посібник для самостійної роботи. Житомир, 2026. 36 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань В Гуманітарні науки, спеціальності В 11 Філологія освітньої програми «Англійська і німецька мови та літератури (переклад включно)», які обрали для вивчення дисципліну вільного вибору «Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу». Матеріали мають на меті ознайомити здобувачів із основними термінами та питаннями, які пропонуються для розгляду, алгоритмом їхнього виконання.

© Борисенко Н.Д.
© Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Вступ	4
Критерії оцінювання	5
Тема 1. Комуникативна парадигма в сучасному перекладознавстві	8
Тема 2. Соціолінгвістична теорія перекладу	15
Тема 3. Безеквівалентна, культурно-специфічна лексика та реалії у перекладі	21
Тема 4. Прагматична адаптація	26
Література	33

ВСТУП

Навчально-методичний посібник створено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які обрали для вивчення дисципліну «Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу». Посібник ставить за мету допомогти майбутнім перекладачам сформуванню вміння та компетентності, пов'язані зі здатністю декодувати в тексті-оригіналі та відтворювати засобами цільової мови інформацію, пов'язану із соціальними та прагматичними характеристиками тексту оригіналу. Посібник включає чотири теми, які є логічно пов'язаними та дозволяють повною мірою опанувати матеріал, запропонований у вивченні дисципліни.

Тема 1. Комунікативна парадигма в сучасному перекладознавстві дозволяє здобувачам ознайомитися з комунікативною теорією перекладу, її основними положеннями та представниками, зрозуміти, що наразі переклад сприймається як акт спілкування.

Тема 2. Соціолінгвістична теорія перекладу розкриває соціальну природу мови та способи її відтворення у перекладі. Завдання цього блоку допомагають ідентифікувати «соціальне обличчя» мовця: його статус, вік, гендер та походження, а також шукати методи відтворення цих характеристик у перекладі.

Тема 3. Безеквівалентна, культурно-специфічна лексика та реалії у перекладі зосереджують увагу на культурно значущій інформації, лексиці, що не має регулярних відповідностей у цільовій мові, що не завжди може бути відтворена без втрат у перекладі.

Тема 4. Прагматична адаптація розглядає питання, пов'язані із відтворенням у перекладі дискурсивного рівня висловлення, етикетних формул, рекламних слоганів, тобто таких мовних одиниць, які мають викликати у читача цільового тексту ту саму реакцію, яку викликає текст оригіналу.

Вивчення основних термінів та понять, виконання запропонованих завдань дозволить здобувачам вийти за межі формального копіювання мовних структур і опанувати мистецтво транскреації та прагматичної медіації, що є критично важливим для професійної діяльності в сучасному глобалізованому світі.

Критерії оцінювання

Оцінювання самостійно виконаних завдань із запропонованих тем ґрунтується на комплексному аналізі здатності здобувача вийти за межі лінгвістичного та перекладацького формалізму та продемонструвати навички перекладацької компетентності.

Оцінювання завдань, які включають переклад, відбувається в межах 100 балів відповідно до наступних критеріїв:

Критерій 1. Прагматична адекватність та функціональність (30 балів) оцінює здатність тексту виконувати свою роль у цільовій культурі, бали розподіляються так: відтворення інтенції автора: чи зберігається мета висловлювання (переконання, інформування, іронія) (10 б.); динамічна еквівалентність: чи викликає переклад у читача реакцію, подібну до реакції адресата оригіналу (10 б.); врахування фактору адресата: чи адаптовано текст під рівень фонових знань та очікувань нової аудиторії (10 б.).

Критерій 2. Соціолінгвістична відповідність (25 балів) оцінює точність передачі соціальних параметрів мовлення, бали розподіляються таким чином: відтворення регістру та стилю: чи відповідає переклад обраній сфері спілкування (офіційна, розмовна, нейтральна) (10 б.); маркована лексика: успішність передачі сленгу, жаргонізмів, термінології або гендерних аспектів (10 б.); мовленнєвий етикет: коректність вибору форм звертання та дистанції між комунікантами (5 б.).

Критерій 3. Передача культурних компонентів та реалій (25 балів) оцінює роботу з безеквівалентним матеріалом, бали розподіляються так: стратегія перекладу реалій: обґрунтованість вибору між транскрипцією, калькуванням чи описовим перекладом (10 б.); подолання лакун: наскільки вдало заповнені смислові прогалини, незрозумілі цільовій аудиторії (10 б.); коментар перекладача: (якщо доречно) якість та лаконічність додаткових пояснень (5 б.).

Критерій 4. Лінгвістична грамотність та оформлення (20 балів) оцінює технічну якість виконання, бали розподіляються ось як: лексико-граматична норма: відсутність порушень норм української мови, дотримання норм сучасної української мови (10 б.); орфографія та пунктуація: відсутність помилок, що заважають сприйняттю тексту (5 б.); графічне оформлення: відповідність стандартам оформлення тексту (цитування, абзаци, верстка) (5 б.).

Оцінювання завдань, які включають прагматичний та соціолінгвістичний аналіз перекладу, відбувається в межах 100 балів відповідно до наступної шкали:

Критерій 1. Передперекладацький аналіз контексту (20 балів) оцінює визначення комунікативної ситуації: чітке визначення автора, реципієнта, часу та місця публікації оригіналу (10 б.); визначення інтенції та функції: аналіз того, яке завдання мав виконати оригінал (переконати, розважити, поінформувати) (10 б.)

Критерій 2. Соціолінгвістична експертиза (25 балів) оцінює параметри мовця: ідентифікація соціального статусу, віку, гендеру персонажів або «голосу» видання (10 б.); аналіз регістру та соціолектів: обґрунтування вибору лексики (сленг, термінологія, офіційно-діловий стиль) відповідно до соціального контексту (10 б.); дистанцію та етикет: аналіз того, як передано соціальні стосунки (система звертань, ввічливість) (5 б.).

Критерій 3. Прагматичний та функціональний аналіз (30 балів) оцінює обґрунтування стратегії (Skopos): пояснення, чому було обрано саме таку загальну стратегію (напр. доместикація для реклами чи форенізація для іст. роману) (10 б.); аналіз прагматичних трансформацій: детальний розбір того, як було змінено текст для збереження ілокутивної сили (гумору, іронії, заклику) (10 б.); визначення пресупозиції та фонових знань: аналіз того, як перекладач адаптував (або чому не адаптував) текст під знання нової аудиторії (10 б.).

Критерій 4. Робота з культурним компонентом (15 балів) оцінює точність аналіз перекладу реалій: класифікація реалій та критична оцінка обраних методів їх передачі (калька, дескрипція тощо) (10 б.); подолання лакун: пояснення того, як були заповнені смислові прогалини між двома культурами (5 б.).

Критерій 5. Академічне оформлення та термінологія (10 балів) оцінює використання термінології: точне вживання понять (адекватність, еквівалентність, локуція, адаптація) (5 б.); логіку та структуру аналізу: послідовність викладу, наявність вступу та висновків (5 б.).

Оцінювання мультимедійної презентації в межах курсу «Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу» поєднує як загальні технічні вимоги, так і специфічні змістовні критерії, що стосуються перекладознавчого аналізу.

Оцінювання мультимедійної презентації з дисципліни «Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу» відображає здатність студента поєднувати теоретичні знання з навичками публічного виступу та візуалізації складних концепцій та відбувається відповідно до наступних критеріїв та 100-бальної шкали:

1. Зміст та наукова глибина (40 балів).

Теоретична компетентність (15 б.): точне використання термінології (інтенція, пресупозиція, локуція, скопос, реалія тощо).

Якісна сторона аналізу (15 б.): глибина виконаного здобувачем аналізу, яка дозволяє пояснити соціолінгвістичні чи прагматичні чинники, які провокують розбіжності у текстах.

Релевантність прикладів (10 б.): використання автентичних ілюстративних матеріалів (скріншоти медіа, фрагменти паралельних текстів, відеоцитати).

2. Структура та логіка викладу (20 балів).

Цілісність (10 б.): наявність чіткої структури: Вступ (мета) → Теоретична база → Практичний кейс → Висновки.

Лаконічність (10 б.): відсутність надлишкового тексту на слайдах; логічний перехід між тезами.

3. Візуалізація та дизайн (20 балів).

Естетика та читабельність (10 б.): єдиний стиль, якісні зображення, відсутність візуального шуму, правильний підбір шрифтів і кольорів.

Інфографіка та схеми (10 б.): використання діаграм, таблиць або авторських схем для пояснення складних перекладацьких моделей (наприклад, схеми прагматичної адаптації).

4. Презентаційні навички та захист (20 балів)

Ораторське мистецтво (10 б.): вільне володіння матеріалом (не читання зі слайдів), контакт з аудиторією, впевненість.

Дискусійна стійкість (10 б.): аргументовані та вичерпні відповіді на запитання викладача та одногрупників; дотримання таймінгу (7–10 хв).

Тема 1. Комунікативна парадигма в сучасному перекладознавстві

Основні терміни та поняття

Адресант у перекладознавчому контексті – це суб'єкт, який ініціює комунікативний акт, продукує вихідний текст та формулює комунікативну інтенцію.

Адресат – отримувач повідомлення у процесі перекладу, на якого орієнтований цільовий текст; соціокультурні та когнітивні особливості адресата впливають на прийняття перекладацьких рішень.

Вихідна мова (мова оригіналу) – лінгвістична система, в межах якої формується повідомлення і з якої здійснюється переклад, визначаючи культурний, дискурсивний та мовний контекст первинної комунікації.

Вихідний текст – продукт мовленнєвої активності адресанта в оригінальній мові, що містить початковий зміст, інтенцію та прагматичні настанови, які мають бути адекватно інтерпретовані та передані в іншій мовній системі.

Відповідність «слово-в-слово» – перекладацька практика, що полягає у пошуку прямих лексичних аналогів без урахування ширшого контексту чи бажаного комунікативного впливу.

Вторинна комунікація – комунікативна взаємодія, яка з'являється як результат процесу перекладу, де перекладач, який адаптує текст для цільової аудиторії, є посередником між автором вихідного тексту та самим вихідним текстом, з одного боку, та цільовим адресатом.

Динамічна еквівалентність (dynamic equivalence) – теорія, запропонована американським структуралістом Юджином Найдю, відповідно до якої якість перекладу залежить не від формальної подібності вихідного та цільового текстів, а від того, чи є наближеною до реакції читача оригінального тексту реакція приймача цільового тексту.

Збереження граматичних структур – прагнення відтворити синтаксичну організацію вихідного тексту, включно з порядком слів і морфологією, за умови дотримання норм цільової мови.

Збереження ідіоматики – передача ідіоматичних виразів оригіналу в межах формальної еквівалентності шляхом

калькування або буквального відтворення, навіть якщо це створює нетипові конструкції для цільової культури.

Комунікативна адекватність – здатність перекладу виконувати ту ж функцію, що й оригінал, в нових комунікативних умовах, незважаючи на формальні відмінності.

Комунікативна рівноцінність – концепція, заснована на динамічній еквівалентності, що передбачає оцінку перекладу за ступенем схожості сприйняття тексту вихідною та цільовою аудиторією.

Комунікативна ситуація – сукупність соціокультурних, інституційних та часових умов, що визначають мовні засоби у перекладі.

Комунікативний аспект перекладу – комплекс соціальних, культурних, часових та адресатно орієнтованих чинників, які визначають ефективність перекладу як міжкультурного посередництва.

Комунікативний ефект – реальний або очікуваний вплив тексту на адресата, що формується в процесі інтерпретації.

Комунікативний намір (інтенція) – цільова настанова мовця, спрямована на інформування, переконання або оцінювання адресата.

Комунікативний підхід у перекладі – теоретично-практична парадигма, що розглядає переклад як динамічний акт міжмовної та міжкультурної комунікації, мета якого — забезпечити адекватний вплив перекладу на реципієнта, аналогічний впливу оригіналу на початкового адресата.

Комунікація – процес обміну інформацією та смислами між учасниками через вербальні та невербальні засоби для досягнення взаєморозуміння.

Метод перекладу – узагальнена організація перекладацької діяльності, що відображає основні принципи перекладу.

Міжмовна комунікація – взаємодія між носіями різних мов, що потребує перекладацького посередництва для досягнення смислової і прагматичної взаєморозумілості.

Мінімальна адаптація – у термінах теорії формальної еквівалентності такий принцип відтворення тексту, що дозволяє незначні лінгвокультурні модифікації для збереження відчуття чужої культури у тексті перекладу.

Переклад як комунікативний акт – цілеспрямована діяльність, спрямована на передачу повідомлення від автора оригіналу до цільового адресата засобами мови перекладу з урахуванням комунікативної ситуації, інтенції та передбачуваного ефекту.

Перекладацька трансформація – цілеспрямовані змінально-структурних або семантичних властивостей вихідного тексту з метою досягнення еквівалентності та комунікативної адекватності у цільовій мові.

Перекладизми – чужорідні або неприродні мовні конструкції у перекладеному тексті, які ускладнюють сприйняття або деформують зміст.

Приєм перекладу – конкретна операція або техніка, що використовується для відтворення мовної одиниці, синтаксичної структури чи смислового елемента вихідного тексту у цільовій мові.

Принцип рівноцінної реакції – забезпечення реципієнту цільового тексту можливості сприймати його в емоційно-інтелектуальному та прагматичному вимірах так само, як це робить адресат у вихідній культурі.

Природність викладу – якість перекладу, що забезпечує його сприйняття як автентичного тексту цільової мови.

Пріоритет змісту над формою – характеристика динамічної еквівалентності, що дозволяє змінювати структуру, граматичні форми або культурні образи для збереження значення, емоційного впливу і зрозумілості тексту.

Стратегія перекладу – усвідомлений загальний план перекладацької діяльності, що визначає культурну орієнтацію перекладу та відповідний набір трансформацій.

Тактика перекладу – складова стратегії, що охоплює конкретні дії та рішення перекладача в межах окремих текстових фрагментів чи локальних перекладацьких завдань.

Текст як одиниця перекладу – цілісне відтворення тексту з урахуванням його комунікативного контексту, а не лише окремих слів або фраз.

Фактор адресата – врахування фонового досвіду, культурного рівня та очікувань реципієнта при адаптації перекладеного тексту.

Формальна еквівалентність (formal equivalence) – тип перекладу, що перш за все орієнтується на збереження форми й структури оригіналу.

Цільова мова – мова, якою створений перекладений текст.

Цільовий текст – текст, отриманий у результаті перекладу, адресований реципієнтам іншої культурної спільноти.

Завдання для самостійної роботи

1. Оберіть англomовну новинну статтю, знайдіть в інтернеті або виконайте самостійно її український переклад та проаналізуйте останній з точки зору комунікативної адекватності перекладеного тексту. Використовуйте наступний алгоритм у роботі: 1) Знайдіть в Інтернеті англomовну новинну статтю, яка має чітку структуру (заголовок + основний текст); стосується подій, явищ або фактів (соціальні, політичні, економічні, культурні новини); містить не лише фактичну інформацію, а й оцінні фрагменти, які важливо зчитувати у перекладі. 2) Знайдіть вже наявний переклад цієї ж статті або перекладіть її самостійно. 3) Позначте в обох текстах заголовок; вступні абзаци; блоки змісту; заключні частини. 4) У кожному з текстів визначте кому (якій аудиторії) адресований текст; основну мета повідомлення (інформувати, підбадьорювати, критикувати тощо); прагматичний ефект. 5) Порівняйте тексти оригіналу і перекладу, звертаючи увагу на наступне: як передані у перекладі емоційні або оцінні одиниці; як відбувається зміна стилістичних маркерів; чи зберігається відповідність перекладу комунікативній меті тексту оригінала. 6) Проаналізуйте, чи перекладений заголовок зберіг прагматичний потенціал, чи вплинув на очікування та сприйняття читача; чи був змінений і чому. 7) Виявіть трансформації і відхилення, коли сенс передано точно; переклад розширює або звужує значення; переклад змінив позицію повідомлення. 8) На основі зіставлення визначте наскільки переклад здатний передати прагматичну мету оригіналу; чи зберігається у ньому вплив на цільову аудиторію; чи не втрачається інформація; чи не змінюється тон і ставлення до змісту.

2. Виберіть фрагмент з сучасного англomовного роману, який перекладено українською мовою та видано в Україні. Порівняйте переклад, здійснений професійним перекладачем художньої прози, та можливості зв'язу Google Translate. Для виконання

завдання використовуйте наступний покроковий алгоритм. 1) Оберіть короткий уривок об'ємом 10 речень із сучасного англomовного художнього твору, де використано стилістичні прийоми, метафоричні вислови, фразеологізми, експресивну та оцінну лексику. 2) Виконайте машинний переклад уривку за допомогою застосунка Google Translate. 3) Проведіть аналіз формально-еквівалентного перекладу, виконаного застосунком Google Translate, визначте, як зберігається структура й порядок слів; демонструються ознаки буквалізму; використовується мінімальний перефраз. 4) Дослідіть, як комунікативний переклад враховує художній стиль; передає тон, емоції та образність; адаптує формулювання до українських мовних норм. 5) Представте у таблиці зіставний аналіз перекладів, звертаючи увагу на переваги та обмеження кожного із перекладів та ступінь їхньої успішності у відтворенні комунікативного наміру тексту оригіналу. 6) виразіть Вашу особисту точку зору щодо того, чи замінить автоматичний переклад у найближчому майбутньому професійного перекладача художніх творів. Обґрунтуйте Вашу точку зору.

3. Оберіть уривок із сучасного англomовного серіалу *Friends* (<https://www.youtube.com/@Friends>) (10 реплік), де гумор побудований на грі слів, за можливості використайте офіційний скрипт (<https://edersoncorbari.github.io/friends/>). Зробіть переклад фрагменту через застосунок Google translate (переклад 1); за допомогою будь-якого чату AI (переклад 2); запропонуйте власний варіант перекладу (переклад 3); знайдіть офіційний переклад фрагменту, виконаний для українського телебачення українською мовою (<https://friends.in.ua/uafriends/>) (переклад 4). Порівняйте всі чотири варіанти перекладу та зробіть висновок, який варіант Вам подобається найкраще як глядачеві, які перекладацькі трансформації забезпечують природність перекладу.

4. Знайдіть в інтернеті короткий науково-популярний текст про космос, який, хоча і містить терміни, не є вузькоспеціалізованим, розрахований на широку аудиторію (обсяг 100-150 слів). Здійсніть доперекладацький аналіз та визначте його основну тему; ключову інформацію, без якої текст втратить сенс; виокремте терміни та абстрактні поняття, що можуть бути складними для нефахового читача. Перекладіть його двома способами: а) для фахового журналу; б) для дитячої енциклопедії.

Обґрунтуйте зміну стратегії. У першому випадку враховуйте орієнтацію на читача з науковою або технічною підготовкою, який очікує точності, термінологічної послідовності й стриманого стилю. У другому випадку орієнтуйтеся на юного читача без спеціальних знань, для якого важливі зрозумілі пояснення, образність і простота викладу. Дотримуйтеся наступного алгоритму у перекладі. 1) Здійснюючи переклад першого типу використовуйте усталені наукові терміни, зберігаючи логіку викладу та синтаксичну структуру речень; уникайте надмірних пояснень і спрощень, дотримуючись нейтрального, інформативного стилю. Метою цього виду перекладу є точна передача інформації зі збереженням наукового стилю, притаманного оригінальному тексту. 2) Під час виконання перекладу другого типу використуйте більш просту лексику, пояснювальні фрази замість складних термінів; використовуйте перефраз, перебудовуйте складні речення; якщо потрібно, додавайте короткі пояснення в тексті; обирайте образні порівняння, які є зрозумілими дітям. Пам'ятайте, що переклад для дітей не лише інформує, а полегшує сприйняття та зацікавлює. 3) Проведіть порівняльний аналіз обох перекладів, враховуючи наступні параметри: насиченість тексту термінами; рівень складності синтаксичних структур; ступінь експлікації прихованої інформації; стиль і тон викладу. Проілюструйте аналіз відповідними прикладами.

5. Здійсніть аналіз український переклад (https://www.youtube.com/playlist?list=PLVLeeSL8ol20RK_veWLoFgFITMS8fve-b) будь-якої промови TED Talks (<https://www.ted.com/talks>). Виділіть та проаналізуйте 5-10 випадків, у яких перекладач використав вилучення тексту, щоб зробити його більш зрозумілим для українського слухача. Дотримуйтеся наступного алгоритму. 1) Виберіть промову з платформи TED Talks суспільно значущої тематики, оскільки в них частіше застосовуються прагматичні скорочення. 2) Ознайомтеся з матеріалом шляхом паралельного перегляду відео та зіставлення англійського оригіналу з українським перекладом у письмовій формі, що дасть можливість врахувати не лише мовний, а й комунікативний контекст виступу. 3) Здійсніть порівняльний аналіз та виділіть фрагменти, де обсяг українського тексту є помітно меншим за відповідний фрагмент оригіналу без втрати основного

смислу повідомлення. 4) Серед виявлених фрагментів відберіть п'ять найбільш показових прикладів, у яких скорочення не є випадковим, а виконує функцію підвищення зрозумілості або релевантності для української аудиторії (усунення повторів, культурно маркованих деталей, риторичних відступів тощо). Кожен приклад проаналізуйте окремо, описуючи характер скорочення із зазначенням його прагматичної доцільності. 5) Сформулюйте висновок про те, яку роль відіграють перекладацькі скорочення в адаптації усного публічного мовлення в українському перекладі.

Тематика мультимедійних презентацій

1. Переклад як "активне посередництво": Подолання прагматичних провалів.

2. Динамічна еквівалентність Юджина Найди в епоху цифрового контенту.

3. Комунікативні бар'єри в машинному перекладі: Де "ламається" сенс?

4. Переклад і очікування аудиторії.

5. Комунікативні невдачі у перекладі.

6. Адекватність або точність: що сьогодні важливіше у перекладі.

7. Перекладач художньої прози: раб чи суперник?

8. Голос перекладача у цільовому тексті: чи потрібно його почути?

Тема 2. Соціолінгвістична теорія перекладу

Основні терміни та поняття

Арго – визначаємо як замкнену підсистему мови, що є відомою обмеженому колу осіб, призначена для спілкування, яке є незрозумілим пересічним членам лінгвокультурної спільноти поза межами кола; найбільш відомим є кримінальний арго.

Аугментатив – лексична одиниця, що через афіксацію передає значення збільшеного розміру або виражає негативну, зневажливу чи посилено грубу оцінку мовця.

Вернакуляр – походить від лат. vernaculus у значенні домашній, є поняттям соціолінгвістики, використовується на позначення повсякденної мови етносу, соціальної або територіальної групи, що використовується в неофіційних ситуаціях спілкування, засвоюється природно, нехтує нормами граматики чи вимови, має власну системність і слугує маркером приналежності до певної групи; переважно існує у усній формі, сьогодні використовується у соціальних мережах, а отже отримує письмову форму.

Висока та низька лексика – протиставлення за стилістичним забарвленням: висока (книжна, урочиста) лексика використовується в офіційних і поетичних текстах, тоді як низька (розмовна, груба) – у повсякденній комунікації або для вираження зневажливого ставлення.

Гендерно-маркована лексика – лексичні одиниці, що позначають стать особи або традиційно асоціюються з мовленням чоловіків чи жінок окремо.

Гендерно-нейтральна лексика – лексеми, які не містять інформації про стать і виникли під впливом політики політкоректності.

Групові жаргони – варіанти мовлення, які властиві окремим соціальним групам, що об'єднується на основі спільних інтересів або стилем життя.

Демінутив – лексична одиниця, утворена афіксацією, що позначає малий розмір або передає ласкаве, позитивне ставлення мовця.

Евфемізми – замітники грубих, непристойних чи небажаних висловів, сутність яких полягає в пом'якшенні висловлювання.

Емоційно-забарвлена (експресивна) лексика – слова, які, окрім позначення предмета чи явища, містять суб'єктивну оцінку, емоційне ставлення мовця чи певний експресивний відтінок.

Етикетні формули – стандартні прагматичні кліше, вибір яких регулюється статусом співрозмовників і контекстом взаємодії.

Жаргонізоване просторіччя – соціолект, притаманний малопідготовленим або специфічним соціальним спільнотам, що характеризується порушенням норм літературної мови.

Закриті мовні системи – мовні різновиди або лексичні підсистеми, обмежені в колі користувачів і призначені для утаємниченої комунікації.

Канцеляризми – слова й стійкі вирази, характерні для офіційно-ділового стилю, що вжиті поза межами цього стилю спричиняють формальність і «сухість» висловлювання.

Кокні (Cockney) – традиційний вернакуляр робітничих класів Лондона.

Контаміноване мовлення – тип мовної гібридизації, що виникає внаслідок недостатнього володіння іноземною мовою, супроводжується накладанням структур рідної мови, спрощеннями граматики, калькуванням і фонетичними помилками.

Лексика етикету та звертання – словниковий запас, що регламентує соціальні відносини, включаючи титули, родинні та професійні форми звертання.

Маскулінітиви – іменники чоловічого роду, що позначають професії або соціальні ролі (наприклад, «директор», «лікар»).

Меліоратив – лексична одиниця з позитивною оцінкою.

Неформальна (розмовна) лексика – мовні засоби, що функціонують у невимушених, міжособистісних комунікативних умовах.

Пейоратив – слово з негативною оцінкою.

Політично коректна лексика – лексичні одиниці, що уникають образ та дискримінації за ознаками раси, статі, здоров'я тощо.

Просторіччя – соціально обумовлений нерегламентований пласт національної мови, який функціонує поза межами літературної норми і характеризується використанням переважно малодосвідченими мовцями, без чіткої географічної локалізації.

Професійні жаргони (професіолекти) – лексичні системи, притаманні представникам певної професійної спільноти для забезпечення точності та зручності комунікації.

Регіоналізм – лексична одиниця, територіально обмежена за сферою вживання.

Територіальний діалект – різновид національної мови із характеристиками фонетики, граматики та лексики, що стабілізувався у межах певної території внаслідок історико-культурних процесів.

Регістр – складається з мовних варіантів, які комуніканти обирають залежно від власного соціального статусу та уявлень про статус адресата, від ситуації спілкування, може бути формальним, нейтральним або інтимним.

Система займенників (T/V-distinction) — мовне розрізнення форм близькості (T від лат. tu) та пошани (V від лат. vos).

Сленг — відкритий, швидкозмінний соціолект, переважно молодіжний, що має тенденцію до інтеграції в загальноприйнятну мовну систему.

Соціальний діалект (соціолект) — сукупність мовних характеристик, притаманних певній соціальній групі за ознаками професії, статусу, віку, освіти чи інтересів.

Стилістично диференційована лексика — категорія слів, що функціонують у рамках певного функціонального стилю мови (наукового, офіційного, художнього тощо).

Фемінітиви — іменники жіночого роду, що позначають професію, статус або діяльність жінок (наприклад, «викладачка», «амбасадорка», «філологиня»).

Завдання для самостійної роботи

1. Дослідіть способи відтворення діалекту кокні в українських перекладах п'єси Б. Шоу «Пігмаліон» та двох перекладів українською О. Мокровольського, 1999 та М. Павлова, 1999 на матеріалі реплік Елізи Дуліта з першої дії п'єси. Визначте, які стратегії/трансформації використовують перекладачі та якого прагматичного ефекту вони досягають. Зверніть особливу увагу на відтворення граматичних помилок в обох перекладах. Який переклад Вам більш подобається як читачеві та чому? Використовуйте наступний алгоритм. 1) Ознайомтесь із загальним

сюжетом п'єси та соціальним контекстом, у якому функціонує образ Елізи Дулітл, визначте роль діалекту кокні у сюжеті та назвіть, які економічні проблеми мала Еліза Дулітл, оскільки не володіла літературною англійською мовою. 2) Доберіть репліки Елізи у яких найбільш виразно проявляються фонетичні, граматичні та лексичні особливості кокні. 3) Проаналізуйте кожен фрагмент у трьох паралельних версіях: англійський оригінал, переклад О. Мокровольського (1999) та переклад М. Павлова (1999) із фокусом на тому, як перекладачі передають соціально знижене мовлення. 4) Дослідіть, які перекладацькі стратегії та трансформації застосовуються в кожному випадку (компенсація, стилістичне зниження, граматична деформація, заміна фонетичних відхилень синтаксичними або морфологічними помилками). 5) Проаналізуйте відтворення граматичних помилок, звертаючи увагу, чи імітують перекладачі «неправильність» мовлення, чи згладжують її, і якими мовними засобами досягається ефект нелітературності в українській мові. 6) Для кожного прикладу сформулюйте прагматичний ефект перекладу: чи зчитується соціальна вразливість героїні, чи відчувається мовна маргіналізація, і наскільки переклад дозволяє читачеві співвіднести мовлення Елізи з її економічним становищем. 7) Узагальніть відмінності між двома перекладами, спробуйте пояснити, чим вони спричинені. 8) Обґрунтуйте, який із перекладів сприймається переконливішим і чому, з опорою не лише на мовні особливості, а й на загальний художній та прагматичний ефект.

2. Перекладіть українською мовою та прокоментуйте наступний уривок з наукової монографії Дебори Камерон *Feminism and Linguistic Theory* (1985): *The more a person is integrated into a close-knit social network, the more time they spend speaking to the same group of people and the less they spend in contact with others who might change their speech* (с. 67-68). Використовуйте наступний алгоритм. 1) Зверніть увагу на те, що уривок подано із наукової монографії, написаної академічним стилем, проте врахуйте той факт, що авторка була не лише дослідницею, а й феміністкою, що, безперечно вплинуло на стиль роботи. 2) Виділіть основні соціолінгвістичні та прагматичні терміни та знайдіть їхні українські відповідники. 3) Поясніть, з чим пов'язане узгодження особового займенника *they* з іменником *person*, який використовується в

однині в оригінальному тексті. 4) Визначте, якою мірою це граматичне рішення є відтворюваним в українській мові, з огляду на відмінності в категоріях роду та числа, а також на відсутність усталеного нейтрального особового займенника в однині. 5) Обґрунтуйте вибір перекладацьких прийомів, які можуть бути застосовані в українському перекладі: граматична перебудова речення, узагальнення, заміна іменника person на форму множини, уникнення займенникового повтору або використання безособових конструкцій. 6) Поясніть можливі рішення в ідеологічно-прагматичному вимірі, оскільки текст оригіналу репрезентує феміністичну теорію мови, де граматичні деталі виконують концептуальну функцію. Прокоментуйте, чи виникає проблема у перекладі між нормами українського наукового стилю та феміністською ідеологією вихідного тексту. 7) Узагальніть Ваші спостереження та оберіть переклад, що подобається особисто Вам.

3. За допомогою штучного інтелекту створіть англomовний текст на 150 слів, що описує робоче середовище та включає політично-коректну, тобто таку, що не вказує на матримоніальний статус або фізичні вади (Ms; people with disabilities), гендерно-нейтральну (chairperson), гендерно-марковану лексику (businessman, waitress), фемінітиви (actress, poetess) та маскулітиви (poet, actor). Перекладаючи текст українською мовою, намагайтеся зберегти його комунікативний намір та прагматичний потенціал. Проведіть порівняльний аналіз текстів, звертаючи особливу увагу на використання вищезазначеної лексики.

Тематика мультимедійних презентацій

1. Соціолінгвістичний портрет перекладача: посередник між культурами.

2. Прагматична адаптація діалектів: Sockney, AAVE (Форрест Гамп) та їхні українські відповідники.

3. Гендерна політика в перекладі: фемінітиви та нейтралізація.

4. Політкоректність та евфемізація: виклики для сучасного перекладача.

5. Соціолект молоді та геймерський сленг у локалізації контенту.

6. Територіальний діалект та переклад: еволюція поглядів на проблему.

7. Соціолінгвістика та переклад: перетини та проблеми.

8. Відтворення соціального статусу персонажів у художньому перекладі: аналіз мовних стратегій і стилістичних прийомів.

9. Мова іноземця як засіб характеристикації: підходи до трансляції чужомовних акцентів і мовних особливостей.

10. Роль соціального контексту у виборі перекладацьких стратегій при відтворенні діалектної лексики.

Тема 3. Безеквівалентна, культурно-специфічна лексика та реалії у перекладі

Основні терміни та поняття

Анахронізм – вживання сучасних понять або реалій у контексті, де доречні історичні відповідники, що порушує часову відповідність тексту.

Архаїзація – переклад сучасної лексики засобами застарілих слів з метою створення певного стилістичного або комічного ефекту.

Безеквівалентна лексика – лексичні одиниці однієї мови, які не мають постійних або ситуативних відповідників у іншій мові через відсутність відповідного предмета в культурі іншої спільноти або через специфіку концептуалізації.

Гіпонімічний переклад (генералізація) – процес заміни вузькоспецифічного терміна (гіпоніма) загальнішим поняттям (гіперонімом), що призводить до втрати деталізації, але зберігає комунікативну зрозумілість.

Доместикація (одомашнення) – стратегія перекладу, відповідно до якої відбувається адаптація реалій, фонової лексики та культурно-специфічної інформації, що міститься у тексті оригіналу, засобами цільової мови для зняття труднощів цільової аудиторії у сприйнятті кінцевого продукту; надмірне одомашнення може призвести до створення нового продукту, який має дуже мало спільного з вихідним текстом.

Етномаркери – лексичні або фразеологічні елементи, які явно фіксують культурну приналежність тексту до конкретної етнічної спільноти.

Етноцентризм – такий підхід до процесу перекладу, коли перекладач намагається оцінювати та інтерпретувати вихідну культуру через призму власної, цільової, що може призвести до надмірної доместикації.

Історичні реалії – назви об'єктів чи явищ, які вийшли з активного вжитку, але зберігаються як культурна або літературна спадщина минулих епох.

Калькування – переклад складних слів або фраз шляхом дослівного перенесення морфемних компонентів.

Квазіреалія – від латинського *quasi*, майже, ніби, лексема, яка формально нагадує реалію, проте позначає концепт, що реально не існує, а створений фантазією автора, використання квазіреалій є характерною ознакою творів жанрів фентезі, наукової фантастики чи альтернативної історії.

Контекстуальна заміна – використання у перекладі слова чи виразу, що не є прямим еквівалентом, але функціонально близький до оригіналу.

Культурна адаптація – варіант динамічної еквівалентності, за яким культурно несприйнятливі образи замінюються функціонально подібними з цільової культури з метою мінімізації культурної дистанції.

Культурна лакуарність – невідповідність культурного досвіду, що ускладнює адекватне розуміння тексту навіть при точному лексичному перекладі.

Культурно-специфічна лексика – категорія лексем, значення яких нерозривно пов'язане з культурним кодом певної етнічної чи національної спільноти.

Культурно-специфічні одиниці – одиниці мови, які позначають реалії, що є характерними для окремої культури, невідомі за її межами та не декодуються представниками цільової культури в цільовому тексті без додаткового тлумачення.

Культурологічний аспект перекладу – підхід, що трактує переклад як діалог між культурами, акцентуючи мовний текст як носій культурного коду.

Лакуна – відсутність у мовній системі однієї мови відповідного лексичного еквівалента поняттю, що існує в іншій.

Міжкультурна комунікація – процес взаємодії між представниками різних культур, у якому переклад виконує роль посередника.

Наближений переклад (аналог) – пошук у цільовій мові поняття, функціонально близького, але не тотожного оригінальному.

Описовий переклад – передача значення лексеми розгорнутим описом або словосполученням.

Прецедентні імена – власні назви історичних постатей або подій, які стали загальновідомими культурними символами.

Реалії – лексичні одиниці, що позначають предмети, явища чи традиції, властиві лише певній культурі і позбавлені прямих еквівалентів в інших мовах.

Створення неологізму (перекладацький коментар) – метод збереження колориту оригіналу шляхом запозичення з додаванням пояснювальних елементів у вигляді виноски чи внутрішнього коментаря.

Транскрипція – відтворення звукової форми слова іншою мовою.

Транслітерація – передача графемної форми слова, не змінюючи звукової структури.

Фонова лексика – лексичні одиниці, зрозумілі носіям мови, але насичені прихованими культурними значеннями або знаннями.

Фонові знання – обсяг позамовної інформації, необхідної для розуміння комунікативного змісту тексту.

Форенізація (очуження) – перекладацька стратегія, відповідно до якої у цільовому тексті зберігаються ознаки вихідної культури та мови, які, хоча і роблять цільовий текст не дуже природним, проте дозволяють цільовому адресату відчутти присмак вихідної культури.

Завдання для самостійної роботи

1. Створіть класифікацію суспільно-політичних реалій великої Британії. Користуйтеся наступним алгоритмом. 1) Ознайомтеся з теорією болгарських вчених С. Влахова та С. Флоріна про класифікацію реалій та особливу увагу приділіть класифікації реалій за предметною ознакою; виділіть базові параметри класифікації: адміністративно-територіальний устрій, органи влади, політичні інституції, номінації осіб, пов'язаних із суспільно-політичним життям. 2) Здійсніть збір даних на сайті <https://www.gov.uk/>; для пошуку специфічних реалій використовуйте розділи *How government works* або *Departments, agencies and public bodies*. Випишіть щонайменше 15-20 термінів, які мають національно-культурний компонент, наприклад, *Lord Chancellor*. 3) Створіть власну класифікацію суспільно-політичних реалій, розбийте реалії на підгрупи, наведіть приклади на кожну підгрупу, запропонуйте український переклад реалій. 4) Представте результати у вигляді мультимедійної презентації.

2. Оберіть поділ реалій за часовим критерієм, використовуючи он-лайн словники англійської мови створіть класифікацію історичних реалій (шукайте позначку архаїзм або історизм). Представте результати у вигляді мультимедійної презентації. Використовуйте наступний алгоритм. 1) Для пошуку матеріалу використовуйте онлайн англословники з чіткими стилістичними та часовими маркерами (Oxford English Dictionary <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>; Merriam-Webster <https://www.merriam-webster.com/>; Cambridge Dictionary <https://dictionary.cambridge.org/>; Collins Online Dictionary <https://www.collinsdictionary.com/>); звертайте увагу не лише на дефініцію, а й на словникові ремарки *archaic* або *historical*. 2) Відбирайте такі лексичні одиниці, які номінують позначають соціальні інститути, посади, предмети побуту, форми правління або культурні явища, характерні для певної історичної епохи та неактуальні в сучасному контексті. 3) Для відібраних слів випишіть словникову дефініцію, стилістичну або часову позначку (*archaic / historical*), довідку про історію використання та можливий сучасний відповідник (за наявності). 4) Укладіть класифікацію історичних реалій, наприклад за типами (соціально-політичні, побутові, військові, правові) або за історичними періодами, залежно від обсягу та характеру прикладів. 5) Доберіть українські відповідники реалій (транскодування, описовий переклад або коментар). 6) Створіть мультимедійну презентацію у застосунку Canva (https://www.canva.com/uk_ua/login/).

3. Оберіть для вивчення топонімів фізичну географію США; виділіть групи та підгрупи топонімів та узагальніть результати у вигляді презентації. Використовуйте наступний алгоритм. 1) Відберіть топоніми, пов'язані із фізичною географією США. 2) Виділіть їх групи географічних реалій відповідно до того, які географічні об'єкти вони номінують. 3) Надайте приклади до кожної групи. 5) Створіть презентацію у застосунку Google Earth (<https://earth.google.com/web/?hl=uk>).

4. Створіть класифікацію реалій-власних назв, які мають відношення до сучасної культури однієї з англословних країн. За результатами зробіть презентацію у застосунку Padlet (<https://padlet.com/>). 1) Оберіть англословну країну та конкретну культурну сферу: музика, живопис, скульптура, театр, література,

кіно. 2) Сформууйте вибірку реалій-власних назв (онімів), які включають імена визначних діячів цієї сфери, власні назви шедеврів, будівель, пов'язаних із досліджуваною рисою культурного життя. 3) Розподіліть зібрані реалії за підгрупами для детальнішого аналізу. 4) Доберіть адекватні способи відтворення кожної назви засобами української мови (транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад або надання функціонального аналога). 4) Підготуйте презентацію, додайте фото визначних діячів, будівель та об'єктів матеріальної культури.

5. Оберіть англомовний твір, написаний у жанрі фентезі, виокреміть 10 квазіреалій, проаналізуйте їхнє значення та способи відтворення в українському перекладі цього твору. 1) Зверніть увагу на твори творів Дж. Р. Р. Толкіна, Дж. Роулінг, Т. Пратчетта, У. Ле Гуїн або сучасних авторів. Використовуйте лише ті твори, які мають опублікований український переклад обраного твору для проведення порівняльного аналізу. 2) Випишіть з тексту оригіналу 10 квазіреалій — специфічних слів, що позначають вигадані об'єкти, істот, явища або поняття, які не існують у реальному світі та визначте контекст вживання кожної назви. 3) Дайте словникове визначення квазіреалій, спробуйте з'ясувати, на основі чого та за допомогою яких способів словотвору утворена реалія. 4) Знайдіть відповідники цих 10 квазіреалій в українському перекладі; визначте спосіб перекладу для кожної одиниці та оцініть його. 7) Напишіть короткий висновок.

Тематика мультимедійних презентацій

1. Стратегії фореізації та доместикації: Де проходить межа?
2. Реалії в кіноперекладі та дубляжі: Виклик обмеженого простору.
3. Кулінарні реалії як перекладацька проблема: Смак іншої культури
4. Квазіреалії у фентезі та науковій фантастиці: Створення нових світів.
5. Недитячі проблеми перекладу для дітей.
6. Переклад як конфронтація культур.
7. Ступінь перекладності культурно-специфічної інформації.
8. Фонові знання та переклад.
9. Прислів'я у перекладі.

Тема 4. Прагматична адаптація

Основні терміни та поняття

Адресатність перекладу – спрямованість перекладацьких рішень на конкретну або уявну аудиторію, для якої призначений перекладений текст.

Директив – тип мовленнєвого акту, спрямований на те, щоб змусити адресата виконати певну дію (наказ, прохання, пропозиція).

Експлікація – перекладацький прийом, що полягає у явному розкритті імпліцитної інформації оригіналу задля полегшення її сприйняття цільовим реципієнтом.

Імплікація – свідоме стискання або опущення відомої інформації, яка вважається надлишковою для сприйняття перекладу.

Імплікатура – у прагматиці — неявний, прихований смисл висловлювання, що не впливає з його граматичної структури, але інтерпретується комунікантами в контексті ситуації спілкування.

Ін'юнктив – вид директивного акту, що виражає наказ або заборону (імперативні форми мовлення).

Квесетив – підтип директивного акту, що полягає у запитанні або вимозі інформації (питання, прохання про пояснення).

Компенсація – відновлення втраченого прагматичного або стилістичного ефекту оригіналу через використання альтернативних мовних засобів у перекладі.

Констатив – мовленнєвий акт, що констатує факти або описує стан речей, спрямований на передачу інформації (ствердження, запевнення).

Лінгвопрагматика – галузь мовознавства, що досліджує функціонування мовних одиниць у конкретних комунікативних контекстах.

Мовленнєвий акт – цілеспрямована мовленнєва дія, спрямована на досягнення певної комунікативної мети відповідно до норм мовленнєвої поведінки.

Маніпуляція у перекладі – свідомий вплив перекладача на сприйняття тексту реципієнтом шляхом цілеспрямованого вибору мовних засобів, які можуть викривлювати, підсилювати або приховувати окремі аспекти оригіналу.

Менасив – мовленнєвий акт погрози, що виражає намір заподіяти шкоду або негативні наслідки у випадку невиконання певних вимог або дій.

Модель адресата – конструйований перекладачем абстрактний образ реципієнта, який визначає напрями перекладацьких рішень.

Непрямий мовленнєвий акт – акт мовлення, у якому висловлення має інтенцію, не відображену безпосередньо у лексико-граматичній формі, тобто реальна мета висловлювання відрізняється від його буквально вираженого змісту (наприклад, прохання, висловлене як запитання).

Перлокутивний ефект – конкретний вплив висловлення на слухача або читача, що проявляється у зміні його емоцій, переконань чи мотивації до дії.

Прагматика перекладу – галузь перекладознавства, що вивчає залежність перекладацьких стратегій від комунікативних намірів автора, очікувань адресата та конкретного контексту вживання тексту.

Прагматична адаптація – така зміна перекладачем цільового тексту з урахуванням культурних, соціальних та прагматичних характеристик цільової культури та мови, яка допомагає забезпечити його адекватне сприйняття цільовим читачем чи глядачем.

Прагматична еквівалентність – відповідність перекладу оригіналу, що гарантує подібний або рівнозначний комунікативний вплив на цільового адресата.

Прагматична компенсація – перекладацька стратегія, спрямована на відшкодування втрачених у процесі перекладу стилістичних, конотативних або культурних значень іншими виразними засобами.

Прагматична установка тексту – напрямок комунікативного наміру автора, який дозволяє отримати від адресата продукта певну емоційну, розумову чи поведінкову реакцію.

Прагматичний зсув – змінення комунікативного ефекту або наміру автора в процесі перекладу порівняно з оригіналом.

Прагматичний потенціал тексту – здатність висловлення викликати у адресата ту розумову, емоційну чи поведінкову

реакцію, яку запланував автор вихідного тексту і яку має відтворити перекладач у цільовому продукті.

Прагматичні втрати – зниження або спотворення комунікативного ефекту оригіналу в результаті переказу.

Прагматичні надбання – посилення або уточнення комунікативного впливу перекладу порівняно з оригінальним текстом.

Промісив – акт обіцянки, в якому мовник зобов'язується виконати певну дію в майбутньому.

Реквестив – підтип директивного акту, виражає прохання або запит на надання чогось (наприклад, прохання допомогти, надати щось).

Рецепція – процес сприйняття, інтерпретації та осмислення перекладеного тексту його цільовим адресатом.

Функціональна адаптація – тип перекладацького перетворення, що полягає у зміні формального змісту оригіналу з урахуванням культурних, соціальних чи технічних норм цільової мови для збереження функції тексту.

Завдання для самостійної роботи

1. Оберіть з наступного списку 4 рекламні слогани, перекладіть їх українською мовою наступні зразки реклами, поясніть, у чому полягають труднощі відтворення реклами. Використайте наступний алгоритм. 1) Визначте, що саме хоче продати бренд: лише товар чи емоцію або статус. 2) З'ясуйте, яка цінність, враження чи емоція закладена в оригіналі. 3) Дослідіть, чи зрозуміє цільова аудиторія вихідний посил чи потрібна культурна локалізація. 4) Вирішіть, який варіант відтворення (бкавальний переклад / адаптивний переклад / транскреація) підійде. 5) Проаналізуйте український переклад і поясніть, чи виконує він ту саму функцію, що й оригінал.

Skittles: 'Touch the Rainbow. Taste the Rainbow'

Maybelline: 'Maybe she's born with it. Maybe it's Maybelline'

Volkswagen: 'Think Small' (Легендарна реклама 1959 року)

Specsavers: 'Should've gone to Specsavers'

Nike: 'Just Do It'

Apple: "Think Different"

KFC: "Finger Lickin' Good"

BMW: "The Ultimate Driving Machine"

Mastercard: "There are some things money can't buy. For everything else, there's Mastercard"

KitKat: "Have a break, have a KitKat"

2. Порівняйте переклади новинного заголовку з маніпулятивним потенціалом двома способами, визначіть, в якому варіанті перекладу досягається маніпуляція та зарахунок яких мовних засобів це відбувається:

Приклад 1. *Government Faces Growing Criticism Over Economic Decisions.*

Уряд стикається з критикою щодо економічних рішень.

Уряд опинився під хвилю дедалі гострішої критики через провальні економічні рішення.

Приклад 2. *Inflation Continues to Affect Households*

Інфляція й надалі впливає на домогосподарства.

Інфляція продовжує нищівно бити по американських родинах.

Приклад 3. *New Tax Policy Faces Public Debate*

Нова податкова політика стала предметом суспільної дискусії.

Урядова податкова ініціатива викликала хвилю обурення серед громадян.

Приклад 4. *Opposition Questions Government Strategy*

Опозиція ставить під сумнів урядову стратегію.

Опозиція викриває прорахунки урядової стратегії.

Приклад 5. *Energy Prices Remain High Amid Global Uncertainty*

Ціни на енергоносії залишаються високими на тлі глобальної нестабільності.

Світова нестабільність штовхає ціни на енергоносії вгору, посилюючи тиск на споживачів.

3. Проаналізуйте дослівний переклад та адаптацію публічного звернення для іншої культури.

We must stand together and protect the values that define us as a nation.

Ми повинні стояти разом і захищати цінності, які визначають нас як націю.

Ми маємо об'єднатися, щоб відстояти цінності, на яких тримається наша держава.

4. Дослідіть інтенсифікацію впливу у перекладі політичної заяви:

The opposition has failed to offer a credible alternative.

Опозиція не запропонувала переконливої альтернативи.

Опозиція вчергове виявила свою неспроможність запропонувати реальну альтернативу.

5. Дослідіть, як перекладач вирішує, чи чи експлікувати імплікатуру у перекладі:

The minister answered only some of the questions.

Міністр відповів лише на деякі запитання.

Міністр відповів лише на зручні для себе запитання.

6. Порівняйте нейтральний та прагматично підсилений переклади:

The reform has sparked debate.

Реформа викликала дискусію.

Реформа спричинила гострі суперечки в суспільстві.

7. Здійсніть аналіз перекладу прихованої оцінки:

The proposal was met with mixed reactions.

Пропозиція викликала неоднозначну реакцію.

Пропозиція була сприйнята радше з недовірою.

8. Виявіть та прокоментуйте прагматичні втрати у перекладі:

This decision raises serious concerns.

Це рішення викликає певні запитання.

9. Прокоментуйте зміну прагматичної мети у перекладі:

The policy aims to reduce public spending.

Політика спрямована на скорочення державних витрат.

Політика покликана зупинити марнотратство бюджетних коштів.

10. Визначте варіант перекладу, де відбувається перехід межі адаптації, що робить його ідеологічно зарядженим:

The government introduced new security measures.

Уряд запровадив нові заходи безпеки.

Уряд посилив контроль над громадянами під приводом безпеки.

11. Визначте мовленнєвий акт, запропонуйте 2 переклади: зі збереженням ілюкутивної сили; зі зменшенням директивності; поясніть прагматичний ефект кожного.

You are required to submit the form by Friday.

12. Визначте прагматичну функцію формули; запропонуйте переклад для: офіційного листа; публічного звернення; інструкції; оцініть зміну соціальної дистанції.

We would appreciate your cooperation.

13. Визначте імпліцитний мовленнєвий акт; запропонуйте: нейтральний переклад; переклад з експлікацією директивності та обґрунтуйте перекладацьке рішення.

It would be advisable to reconsider this decision.

14. Визначте прагматичні компоненти (ввічливість, дистанція); проаналізуйте, що втрачається у перекладі «Просимо утриматися від подальших коментарів»; запропонуйте компенсацію.

We kindly ask you to refrain from further comments.

15. Проаналізуйте функцію етикетної формули; надайте та порівняйте переклади з різним рівнем конфронтаційності; визначте, де переклад переходить у маніпуляцію.

With all due respect, this proposal is unrealistic.

Тематика мультимедійних презентацій

1. Прагматика між рядками.
2. Коли переклад змінює вплив.
3. Адаптація чи маніпуляція?
4. Приховані смисли перекладу.
5. Коли ввічливість – це влада: етикетні формули як інструмент впливу.
6. Зсув мовленнєвого акту в перекладі: від прохання до наказу.
7. Скопос як перекладацький компас.
8. Імпліцитна інформація у перекладі.
9. Перекладач і прагматична відповідальність.
10. Чи можливо перекласти рекламу?

ЛІТЕРАТУРА

Бойко Я. Стратегії і тактики українських ретрансляцій п'єс Шекспіра у світлі когнітивної еквівалентності. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2022. № 11. С. 21-26.

Борисенко Н. Д., Славова Л. Л., Кодубовська О. О. Художній світ реалій американських університетів: лінгвокраїнознавчий та лінгвокультурологічний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27, т. 1. С. 82–86.

Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів творів Т. Г. Шевченка). Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 168 с. (Фундаментальна праця з теорії реалій).

Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

Коптілов В. Першотвір і переклад : (роздуми і спостереження). Київ : Дніпро, 1972. 214 с.

Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. К. : Вища школа, 1982. 166 с.

Кудрявцева Н. С. Прагматична адекватність і переклад: від мовленнєвого акту до ілокутивної еквівалентності. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 461–464.

Лютянська Н.І. Використання стратегії доместикації в перекладі художнього фільму “Peter Rabbit”. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. Т. 2. С. 149–154.

Матузкова О. П. Лінгвокультура та переклад : моногр. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 226 с.

Палопоскі О. Одмашнювальний та очужувальний переклади (Domestication and foreignization) (пер. О.Кальниченко). *Енциклопедія перекладознавства*. Т. 2. Вінниця: Нова книга, 2020. с.118-121.

Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/df8048d597ab4174434ed96e9c8ee59b.pdf>

Романова Н. В. Типологія прагматичних адаптацій при перекладі (на матеріалі англомовних кінотекстів та їх українських перекладів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018. Вип. 38, т. 1. С. 178–181.

Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Етноспецифіка кіноперекладу у дзеркалі міжкультурної комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2019. Випуск 1 (89). С. 124–128.

Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Лінгвокультурологічні основи перекладу : Навчально-методичний посібник (англійською мовою). Житомир : Вид-во ЖДУ, 2016. 84 с.

Славова Л. Л., Возна М. О. Етнокультурна специфіка історичної термінології : зіставний та перекладознавчий аспекти (на матеріалі історичних

термінів античності та давньоруського періоду). Мовні і концептуальні картини світу. 2022. Вип. 1. С. 115–131.

Тащенко Г. В. Актуальні проблеми теорії та практики перекладу : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : друкарня «Мадрид», 2021. 168 с. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/0c37937364cc42f253bc671bbc9bdd17.pdf>

Фролова І. Є. Стратегії перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 144 с. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/0c37937364cc42f253bc671bbc9bdd17.pdf>.

Afandi M.D., Authar N. Analysis of translation techniques in the English subtitle of the movie *Ketika Cinta Bertasbih 1*. *Exposure Journal*, 2021. P. 358–380.

Ajtony Z. Taming the Stranger: Domestication vs Foreignization in Literary Translation. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. № 9, 2. 2017. P. 93–105.

Akbari, A. Darani, P. A. The Status of Intercultural Mediation in Translation: Is it an Absolute Licence? *Topics in Linguistics*. 2017. 18 (1), pp. 59–70.

Aras E., Selçuk M. Investigating the Use of Speech Acts in English as a Foreign Language (EFL) Textbooks. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2024. Vol. 20, No. 1. P. 101–114. DOI: <https://doi.org/10.52462/jlls.20.1.8>

Baker, M. In *Other Words: A Coursebook on Translation*. 3rd ed. London and New York: Routledge, 2018. 390 p.

Bassnett S. Culture and Translation. *A Companion to Translation Studies* / ed. by P. Kuhiwczak, K. Littau. Bristol, Blue Ridge Summit : Multilingual Matters, 2007. P. 13–23.

Bassnett S. The Translation Turn in Cultural Studies. *Constructing Cultures : Essays on Literary Translation* / ed. by S. Bassnett & A. Lefevere. Topics in Translation. Volume 11. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. P. 123–140.

Borysenko N., Slavova L., Kodubovska O., Matushevska N. Culture-specific items in the source and target literary texts : classification of translation strategies. *Forum for Linguistic Studies*. 2024. № 6 (1), 1988. <https://doi.org/10.59400/FLS.v6i1.1988>

Braçaj M. Procedures of Translating Culture-Specific Concepts. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 2015. Vol 6. No 1. S1. P. 476–480.

Drăgulescu R., Drăgulescu M.-A. Translation Invariant, Translation Variant and Lexicography Issues. *ResearchGate*. 2019. URL: <https://www.researchgate.net/publication/333979936>.

Eco U. *Experiences in Translation* / translated by A. McEwan. Buffalo, Toronto, London : University of Toronto Press, 2001. 135 p.

Fernández Guerra A. Translating culture: problems, strategies and practical realities. *Journal of literature culture and Literary translation*. Vol. 3, no. 1. 12/2012. URL : <https://www.sic-journal.org/Article/Index/173#>

Hatim, B., & Mason, I. *The Translator as Communicator*. London and New York: Routledge, 1997. 244 p.

Hermans T. Translation and Normativity: The Aporia of Translation. UCL Discovery. 1998. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1387/1/aporia.pdf>.

Koskinen K. Domestication, Foreignization and the Modulation of Affect. Domestication and foreignization in translation Studies / ed. by H. Kemppanen, M. Jänis, A. Belikova. Berlin : Frank and Timme, 2012. P. 13–32.

Kostopoulou L. Translating culture-specific items in films: the case of interlingual and intersemiotic translation. Punctum. 2015. № 1(2). P. 53–67.

Leppihalme R. Culture bumps: an empirical approach to the translation of allusions. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 241 p.

Molina L., Albir A. H. Translation Techniques Revisited : A Dynamic and Functionalist Approach. Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal. 2002. 47 (4). P. 498–512.

Munday, J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. 5th ed. London and New York: Routledge, 2022. 294 p.

Newmark P. Semantic and Communicative Translation. Introducing Translation Studies: Theories and Applications / ed. by J. Munday. 4th ed. London : Routledge, 2016. P. 1–2. URL: <https://newuniversityinexileconsortium.org/wp-content/uploads/2022/07/Week-2-Semantic-and-communicative-translation-Newmark-1991-in-Munday-2016-1-2.pdf>.

Newmark, P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988. 292 p.

Nida E. A. The Paradoxes of Translation. The Bible Translator. 1991. Vol. 42, No. 2. P. 5–27. URL: <https://translation.bible/wp-content/uploads/2024/06/nida-1991-the-paradoxes-of-translation.pdf>.

Nida, E. A., & Taber, C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill, 1969. 218 p.

Nord, C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. 2nd ed. London and New York: Routledge, 2018. 170 p.

Pagrandyte R., Astrauskiene J. Translation of culture-specific items in Lithuanian-dubbed animated films: A case study of Hotel Transylvania and its sequels. Transletters. International Journal of Translation and Interpreting. 2021. 5. P. 139-162.

Radnóti S. Paradoxes of Translation: On the Exceedance of the Unspoken. ResearchGate. 2021. URL: <https://www.researchgate.net/publication/356857140>.

Razumna K., Movchan M. Realia vs irrealia in non-fiction vs fiction texts: A case study of translation. Forum for Linguistic Studies, 2024. 6 (1), 1946. <https://doi.org/10.59400/FLS.v6i1.1946>

Simon S. Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission, Routledge, London, 1996. 206p.

Xiao W. Analysis of English-Chinese Translation of Public Signs from the Perspective of Newmark's Communicative Translation Theory. Proceedings of the 2019 International Conference on Arts, Language, Literacy and Humanities (ICALLH 2019). 2019. P. 172–176. URL:

https://webofproceedings.org/proceedings_series/ART2L/ICALLH%202019/ICALLH19037.pdf.

Venuti, L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. 3rd ed. London and New York: Routledge, 2017. 312 p.

Venuti L. Translation as a Social Practice: Or, the Violence of Translation. *Translation Perspectives*. 1996. № 9. P. 195–213.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Борисенко Наталія Дмитрівна

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
ПЕРЕКЛАДУ

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи